

RIIGIKOGU

7. istungjärk. **Protokoll nr. 132 (2).**

1922. a.

Sisu: 1. Päewakorra täiendamine. — 2. Komisjonide täiendawad walimised. — 3. Rahaasjanduse komisjoni ettepanek O. Gustawson'i esitise kohta rahaasjanduse komisjonile tähtaja määramise asjus haiguste wastu ja emade kinnitamise seaduse läbiwaatamiseks. — 4. Riigikohtu esitis uute kohtu koosseisude seaduseelnõu wäljatöötamise asjus. — 5. Sõjawäeosade ja asutuste alla wõetud ruumide üüriseadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 6. Riigilipu seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 7. Wene seaduste kogu X köite I osa tsiwiilseaduste § 582 muutmise seadus — II lugemisel. Wastu wõetud. — 8. Wõru maakonnawalitsuse sõjaaegsete riigiwõlgade kustutamise seadus II lugemisel. Wastu wõetud. — 9. 9. ja 10. punkti*) päewakorrast wäljajäämine. — 10. Riigi ölikiwitõöstuse põhimäärused — II lugemisel. Wastu wõetud. — 11. Järgmise koosoleku aja ja päewakorra küsimus.

Riigikogu koosolek 14. juunil 1922 a. kell 5 p. l. Toompea lossi Walgs saalis.

Kokku on tulnud 79 Riigikogu liiget. Koosolekut juhatab esimees **J. Kukk**, pärast abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **W. Pezold**.

Walitsuse lauda ilmuwad hiljem sõjaminister **J. Soots** ja siseminister **K. Einbund**.

Koosolek algab kell 5.15 m. p. l.

1. Päewakorra täiendamine. Juhataja **J. Kukk**: Awan Riigikogu koosoleku. Päewakord on Riigikogu liigetele kätte antud. Juhatus poolt teen ettepaneku päewakorda täiendada, esimese punktina komisjonide täiendawaid walimisi wõttes. Teisi ettepanekuid päewakorra kohta ei ole. Juhatus ettepaneku wastu ei waielda. Loen päewakorra wastuwõetuks ühes juhatus poolt ettepanekuga.

Riigikogu läheb esimese päewakorra punkti juurde.

2. Komisjonide täiendawad walimised. Riigikogu juhatusel on teadaanne tulnud, et wälisasjade komisjoni liige **Birk** tagasi astub.

O. Liigand (rhw.): Ma panen ette wälisasjade komisjoni walida rkl. **Jürgenstein**'i.

Juhataja **J. Kukk**: Siis on weel redaktsiooni komisjoni tarwis juurde walida kolmas liige. Palun selle kohta ettepanekuid teha. Ettepanek on tehtud rkl. **Anderkopp**'i walida. Muid ettepanekuid ei ole. (Hääletatakse.) Rkl. **Jürgenstein** on nähtawa ena-

musega wälisasjade komisjoni walitud.

Siis on ettepanek redaktsiooni komisjoni liikmeks walida rkl. **Anderkopp**. (Hääletatakse.) Rkl. **Anderkopp** on nähtawa enamusega redaktsiooni komisjoni walitud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorra punkti juurde.

3. Rahaasjanduse komisjoni ettepanek O. Gustawson'i esitise kohta rahaasjanduse komisjonile tähtaja määramise asjus haiguste wastu ja emade kinnitamise seaduse läbiwaatamiseks.

biwaatamiseks seitsmepäewane tähtaeg määratakse.

Juhataja **J. Kukk**: Panen rkl. **Gustawson**'i esitise — komisjonile seitsmepäewane tähtaeg määrata — hääletamisele. (Hääletatakse.) Sellega on see ettepanek nähtawa enamusega wastu wõetud.

Sellega on see päewakorra-punkt läbi.

4. Riigikohtu esitis uute kohtu koosseisude seaduseelnõu wäljatöötamise asjus.

kohta. See asi on komisjonis arutusel olnud, aga ei ole selle kohta otsusele jõu-

K. Wirma (sd.): Rahaasjanduse komisjon on seda ettepanekut kaalunud ja arwesse wõttes seda materjaali, mis rahaasjanduse komisjonil selle seaduseelnõu kohta on, tuli otsusele, et komisjonil midagi selle wastu ei ole, kui komisjonile selle seaduseelnõu läbi-

A. Anderkopp (töer.): See esitis ei käi mitte harilikkude hulka. Temaga ühenduses tõuseb esile küsimus arutamise korra kohta. See asi on komisjonis arutusel olnud, aga ei ole selle kohta otsusele jõu-

*) 9. Maaseaduse laiendamise seadus Naroowa-taguste ja Petserimaa maa-alade peale — II lugemisel. — 10. Maaseaduse täiendamise ja § 4. muutmise seadus — II lugemisel.

tud. Sellepärast teen mina ettepaneku seda esitist üldisesse komisjoni anda arutamise korra äramääramiseks ja Riigikogule wastawa ettepaneku tegemiseks.

Juhataja J. Kukk: Panen ettepaneku hääletamisele. Ettepanek on nimelt järgmine: „See Riigikohtu esitis anda üldisesse komisjoni arutamise korra äramääramiseks ja Riigikogule wastawa ettepaneku tegemiseks. (Hääletatakse.) Sellega on ettepanek nähtawa enamusega wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

5. Sõjawäeosade ja asutuste alla wõetud ruumide üüriseadus — I lugemisel.

O m a w a l i t s u s e k o m m i s j o n i a r u a n d j a A. U e s s o n: Austatud Riigikogu liikmed! Komisjoni poolt sisseantud seaduse projekt sisaldab ainult üüriküsimust, mis sõjawäeosade ja asutuste alla wõetud ruumide eest kogukonna ja erahoonetes maksetakse, aga ta ei lahenda mitte üldse sõjawäeosade korteri muretsemise küsimust. Komisjon on teda läbi arutanud kui üüriseaduse projekti, kuna sõjawäele korteri muretsemise kohustuse kohta eriseadused walitsusel kawatsusel on. Komisjonis arutati just seda küsimust, kui kõrgeid üürisid määrata üksikute ruumide eest, mis sõjawäeosade alla on wõetud. Komisjon asus sellele seisukohale, et üüride määramise juures tuleb maksta niipalju üüri, et see täiesti ära tasuks kõik sõjawäe korterite ülespidamise kulud. See on sellepärast just, et mõnes kohas meie linnades on rohkem sõjawägesid mahutatud, kui teistes, ja sellega on mõned üksikud omawalitsused sõjawäele korterite muretsemisega rohkem koormatud, kui teised. Et seda mitte ei oleks, siis oleks kõige õigem sõjawäele korteri andmise kohustust elanikkude wahel sel teel ära jaotada, et need kulud, mis sõjawägi on teinud, riigi poolt täiesti ära tasutaks. Üürid erakorterites on wõetud umbes 20—25% kõrgemad kui see üüriseaduses ette nähtud, sellepärast, et sõjawäe all olewad korterid nõuawad palju rohkem remonti ja puhastustööd. Niisama kasarmute üüri aluseks on wõetud need statistilised andmed, mis komisjonil käes olid selle kohta, kui palju kasarmute ülewaldamine maksma läheb. Tuli wälja, et erakorterites üür 50% kallim on, kui kasarmutes. Ladude üür on

wõetud umbes $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{3}$ praegu ladude eest maksetawast üürist. See teeb igatahes rohkem wälja, kui ülespidamise kulud on. (Juhatama hakkab abiesimees **K. Wirma.**)

Praegune ladude üür Tallinnas kõigub 350—500 mk. ruutmeetri pealt aastas, kuna seadusprojektis on wõetud 160 marka, mis $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{2}$ turuhinnast. Samuti on ka teistes linnades $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{3}$ turuhinnast aluseks wõetud. Niisugune alus on sellepärast wõetud, et esiteks, ladude korrastamise kulud ära tasuda ja teiselt poolt raha protsentide tasumiseks saada. Komisjon on turuhinda palju vähendanud. Peab aga tähendama, et need normid, mis siin on ette toodud, on siiski kõrgemad, kui esialgu walitsuse poolt esitatud. Üldine põhimõte, mis siin weel on, — sõjawäele korterite muretsemine, — teostatakse otsekohe warustuswalitsuse läbi ja ainult erakordselt omawalitsuste kaudu. Komisjonis sai see ettepanek wastu wõetud, ilma mõtete lahkuminekuta. Teen komisjoni nimel ettepaneku esitatud seadust esimesel lugemisel wastu wõtta.

A. Palwadre (sd.): Enne seaduse wastuwõtmist esimesel lugemisel oleks soovitanud, et komisjoni aruandja seletust annaks kahe küsimuse kohta, mida aruandja weel ei puudutanud. Nimelt § 1. on öeldud, et kogukondliste kohustuste seaduse ja walitsuse määruste põhjal sõjawäeosade aja asutuste alla wõetud ruumide eest maksetakse tasu esitatud seaduse järele. Sellest paragrahwist võib järeldada, et komisjon asub seisukohal, et ruume on võimalik wõtta sõjawäeasutuste alla nii seaduse põhjal kui ka walitsuse määruste põhjal. Makswa korra järele võib sõjawäe jaoks ruume wõtta ainult wastawate seaduste põhjal, kuna walitsuse määrused selle aluseks olla ei wõi. Praktikas on küll juhtumisi olnud, kus wastawaid ruume walitsuse määruste põhjal on rekwireeritud. Sarnased toimingud on kohtu poolt seaduswastasteks tunnistatud. Selle seaduse juures tekib nüüd küsimus, kas komisjon tahab legaliseerida seda korda, et mitte ainult seaduste põhjal ei wõeta ruume sõjawäeasutuste alla, waid ka walitsuse määruste põhjal. Mulle näib, et meie wiimast korda legaliseerida ei wõi. Meie ei pea üldist seaduslikku korda muutma. Teiseks on seletuskirjas tähendatud, et käesolew seadus on arwatud ainult üüri määrade kohta, kuna komisjon ei leidnud võimalikuks esitatud sea-

dusega üldist ruumide muretsemise korda sõjawäeasutuste jaoks muuta. § 5-das on siiski muudatused toodud, nimelt on warustuswalitsuse kätte antud ruumide muretsemine, kuna Wene seaduste järele see teisiti oli. Oleks tingimata tarwilik weel ühte teist wäikest parandust sellesamasse seadusesse wõtta. Praeguse korra juures tekib raskus nimelt sel puhul, kui omawalitsuse asutus ja wastaw sõjawäeasutus kokku ei lepi ruumide suhtes, mis sõjawäele wõetakse. Nende waidluste likwideerimiseks ja lahendamiseks on makswates Wene seadustes ette nähtud erikomisjon. Seda erikomisjoni seaduses ettenähtud koosseisus kokku kutsuda ei saa, sest neid asutusi, mis ette nähtud nagu kuberner, kubermangu walitsus jne. meil üldse ei ole. Sellepärast wähemalt selles osas oleks ka tingimata tarwilik muudatusi ette wõtta ruumide muretsemise korras, et oleks wõimalik ruumide muretsemist nii läbi wiia, et kõik seaduslised instantsid ehk wahendid olemas oleks. Kui juba on arwatud muudatusi ette wõtta — ruumide muretsemine warustuswalitsuse kätte anda — siis peaks tingimata ka see wahend ära tähendatud olema, kes neid tüliküsimusi lahendab, mis omawalitsuste ja sõjawäeasutuste wahel tekiwad kui kokkuleppele ei jõuta. Nii, tahaks ma teada saada, kas komisjon on neid kahte küsimust arutanud ja kas need raskused, mis selle seaduse makswusel nende küsimuste lahendamisel tekkida wõiwad, on komisjonis läbi kaalutud ja komisjonil teada olnud, ja kuidas arwab komisjon üle saada nendest raskustest. Kui komisjon ei ole neid küsimusi mitte läbi arutanud, siis oleks muidugi soowitaw, et esimese ja teise lugemise wahel komisjon neid küsimusi läbi kaaluks ja wastawaid parandusi teeks eelnõusse.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Uesson: Mina selle ettepannud küsimise peale wastaks järgmiselt. Kui siin räägitakse walitsuse määrustest, siis räägitakse neist määrustest, mis „Riigi Teatajas“ nr. 40 — 1919 aastal ära trükitud ja omal ajal walitsuse poolt wälja antud ajutiste määrustena. Need määrused on tegelikult tarwitusel olnud ja nende määruste põhjal sünnib ka praegu sõjawäe korterite muretsemine. Siin räägitakse kohustustest, siis on jutt ka nendest määrustest. See kü-

simus oli komisjonis arutusel ja komisjon tuli otsusele, et sõnad „määruse põhjal“ käiwad „Riigi Teatajas“ 1919 a. nr. 40 awaldatud määruste kohta. Iseenesest see seadus on teatawal wiisil nende määruste fikseerimine, mis juba ennem olemas olid. Kuid wiimasel ajal tekkis küsimus, kas need määrused on seaduslikud wõi ei ole. Ja siis tuli wälja, nagu Riigikohus ütles, et need määrused ei ole mitte seaduslikud. Ja käesolew seadus on sellepärast teatawal wiisil parandus nendele määrustele.

Endistes määrustes oli korterite muretsemine pandud nõndanimetatud „gubernski rasporjaditelnoi komiteti“ peale, mis asus kubeneri juures. Et praegu „rasporjaditelnoi komiteti“ enam olemas ei ole, siis asub tema asemele sõjawäe korteri warustuswalitsus, ja korterite muretsemine jääb nüüd tema ülesandeks nendel samadel alustel, nagu määrustes oli ette nähtud. Selles määruses on öeldud, et omawalitsused peawad sõjawäe nõudmise peale tühjasid ruumisid rekwireerima, tähendab, see määrus käib just tühjade ruumide kohta. Ruumide kohta, mis tühjad ei ole, see määrus ei käi. Nii et eraisikuid kuidagi nende ruumidest wälja tõsta ei saa, ei saa ka neid ruumisid ära rekwireerida, mis kellegi käes rendi peal on.

Sellepärast minu arwates ei ole mitte tarwidust seda seadust uuesti komisjoni tagasi anda, uuesti läbikaalumiseks, waid ma teen ettepaneku seda seadust esimesel lugemisel wastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: Ma panen tehtud ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu on kaks häält. Sellega on see seadus nähtawa enamusega esimesel lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

6. Riigilipu seadus — I lugemisel.

Kuna komisjoni aruandjat kohal ei ole, on sõna wälisasjade komisjoni esimehel rkl. Laidoner'il.

Wälisasjade komisjoni esimees **J. Laidoner:** Wäga lugupeetud Riigikogu liikmed! Riigilipu seadus on üks neist seadustest, millest wäga palju on kirjutatud ja räägitud. Walitsuse poolt oli esitatud Riigikogule seaduseelnõu, wõi õigemini kolm lipu kawa. Kaks

kawa olid meie praeguse rahvuslise lipu wärwidega — sinine-must-walge, aga nemad olid kombineeritud Skandinaawia lipu sarnaselt ristiga. Kolmas kawa oli endine Eestimaa lipp: walge-wiolett-roheline. Wälisasjade komisjon arutades seda küsimust, katsus wälja töötada need alused, millele peaks riigilipp wastama. Esimeseks arwati, et riigilipp peab tingimata olema üks ja seesama rahvuslise lipuga, kuna walitsuse kawas oli rahvusline lipp eraldatud riigilipust, ja peale selle weel eraldi Riigiwanema lipp. Wälisasjade komisjon arwas, et riigilipp, rahvusline ja Riigiwanema lipp peawad üks olema.

Teiseks arwas komisjon, et riigilipp peab olema igatahes seotud rahwaga, rahwa ajaloo ja traditsioonidega.

Kolmandaks — praktiline külg, et riigilipp peaks olema kaugelt silmapaistew, mis iseäranis tähtis Eestile, kui mereriigile.

Neljandaks oleks tarwis, et lipuwärwid oleks kunstimaitselised. Kui meie wõtame, nagu ma juba tähendasin, esimese aluse, siis oli tema see, et riigi- ja rahvusline lipp peab üks ja seesama olema. Sellepärast ei wõinud komisjon ühineda walitsuse poolt esitatud kawaga.

Teiseks, et riigilipp peab olema seotud rahwa minewikuga, rahwa ajalooaga. Meie praeguse sinine-must-walge lipu ajalugu ei ole küll weel wana, tema on pärit esimesest laulupidust, tähendab natukene rohkem kui 50 aastat on selle lipu ajalugu. Aga sellegipärast on selle lipu all läbi wiidud üks kõige tähtsamatest sündmustest Eesti rahwa elus. Kui wõtta Eesti rahwa ajalugu, siis on temas üks kõige suurem sündmus see, kui Eesti rahwas oma iseseiswuse kaotas, ja järgmine suurem sündmus 700 aasta pärast oli see, kui Eesti rahwas oma iseseiswuse tagasi wõitis. Ja selle teise suurema ajajärgu Eesti rahwa ajalooos on rahwas läbi wiinud selle sinine-must-walge lipu all.

Mis puutub kolmandasse nõudmisesse; see on, et lipp peab olema kaugelt silmapaistew, siis just walitsuse poolt esitatud seletuskirjast selgus, et selle seaduseelnõu esitamise juures oli lipp sellepärast muudetud, et toonitati, et see lipp ei ole mitte küllalt silmapaistew. Selle küsimuse üle on väga palju waieldud. Mina isiklikult olin omal ajal ka sinna juurde tõmmatud. Oli aeg, kus toonitati, nimelt sõjaajal, et lippu peab muutma, sest et teda sugugi

näha ei ole. Wäliskomisjon kutsus selles asjas eksperdina mereasjanduse peawalitsuse juhataja kohale ja tema toonitas ka, et praegune lipp ei ole mitte otsustarbekohane. Eesti riigil, kui mereriigil, on tingimata tarwis, et tema lipp kaugelt silma paistaks, äratuntaw oleks. Sõjaajal ja lahingutes lipul iseäralist tähtsust ei ole, keegi ei otsi waenlase laewa lipu järele, lahingu ajal teda ka ülewal ei peetagi. Kuid lipul on suur tähtsus, nii sõja- kui ka rahuaajal, side pidamiseks. Rahwuswahelise seaduse järele peawad kõik laewad oma lippu näitama, kui nad mööda sõidawad rahwuswahelistest jaamadest, nad peawad oma natsionaliteeti teada andma. Kui lipp selge ei ole ja jaama peal teda ei nähta, siis wõidakse nõuda, et laew tagasi sõidaks, ehk antakse jälle teada, et laew on mööda sõitnud tundmata lipuga. Nii et sidepidamise mõttes on lipu wärwide selgusel väga suur tähtsus. Nagu ma juba tähendasin, oli walitsus just seda asjaolu silmas pidades esitanud lipu muutmise kawa.

Mis puutub neljandasse põhimõttesse, et lipp peab kunstimaitselise wastaw olema, siis ei ole selle wastu keegi. Kuid see on, nii üteldi, igauhe isiklik arwamine. Ühed arwawad, et meie praeguse lipuwärwide koosseis mitte küllalt kunstimaitseline ei ole, kuna aga teised jälle teda väga kunstimaitseliseks peawad. Wäliskomisjon leidis, et sellepärast küll mingisugust põhjust ei ole lippu muutma hakata, kuid arwesse wõttes just seda, et walitsuse poolt oli muutmise kawa esitatud sellepärast, et lipp peaks rohkem silmapaistew olema, töötab wäliskomisjon lipu kawa wälja, kus wärwid on samad, mis praeguses lipus, ainult walge oleks paigutatud keskele. Üldse oli komisjonil seda küsimust raske otsustada, sest niipalju kui inimesi, wõib ka arwamisi olla. Minu, kui wäliskomisjoni juhataja poole on väga mitmed, küll nimega, küll nimeta kirjades pööranud ja oma arwamisi meie lipu kohta awaldanud. Ühed teewad teda täielikult maha, ütlewad, et kõik praegused wärwid peab nurka wiskama, kui orjaaja päranduse. Sinine-walge on Soomest wõetud ja sinna juurde on must paigutatud just sellepärast, et taheti näidata seda leina, mis orjaaeg wälja kutsus. Need tumedad wärwid peawad ära wisatud saama ja nende asemel mingisugused hoopis heledamad wärwid wõetama. Mõned nendest härradest on oma arwamist kahe aasta jooksul märksa muutnud: ennemalt

olid nad meie lipuwärwide wastased, nüüd aga on nende poolt. Nõnda et siin ei saa mingisugust absoluutset õiget arwamist awaldada, Riigikogu peab ise otsustama, kas jätta needsamad wärwid ja seesama wärwide kord, mis praegu meie lipus on, ehk jälle paigutada walge wärw keskele. Wäliskommisjonis toonitati, et kui walge wärw saab wahele paigutatud, siis ei ole mitte wärwide kokkusulamist ja see oleks mere peal palju praktilisem. Tõendati, et praegune lipp selles wärwide kokkuseades, nagu ta nüüd on, kui teda waadata horitsondilt, kaotab walge wärwi, sinine sulab mustaga kokku, nii et ainult must wälja paistab. Ajakirjanduses on küll wiimasel ajal selle kohta sõna wõetud, kuidas saaks helesinist wärwi, mille kohta meil praegu õiget nimetust ei ole, — see wärw, mis Saksa keeles „hellblau“, Wene keeles „goluboi“ nimetatakse — kuidas seda konstantsiks teha, et ta ei pleegi. Kuid kahjuks ei ole senni ajani seda weel kätte saadud. Helesinine wärw on iseenesest väga ilus ja kui teda mustast lahutada, paigutades walge nende wahele, siis oleks meie lipp ühe jao meremeeste arwamise järele väga praktiline. On ka meremehi, kes arwawad, et praegune lipp praeguse wärwide kokkuseade juures küllalt praktiline ja kaugelt silmapaistew on. Seda kõike kokku wõttes lükkas wäliskommisjon walitsuse poolt esitatud eelnõu tagasi, kus soowitakse wõtta endised wärwid, sinine-mustwalge ja neist kombineerida lipp ristiga. Wäliskommisjon arwas, et rist on Skandinaawia riikide embleem ja meil ei ole mingit otstarbet tükkida Skandinaawia riikide perekonda, kui nad seda mitte ei soowi, pealegi ei ole Eestil ristiga mingisugust ühendust. Meie endine rüütelkonna lipp, walge-wiolet-roheline, on ju oma wärwide kokkukõla poolest väga silmapaistew ja ilus, kuid arwati, et Eesti rahwal selle lipuga väga wähe ühist on. Wäliskommisjon jäi otsuse juurde kindlaks, et lipuwärwid peawad jääma endiseks, et aga lippu praktilisemaks teha, selleks on waja wärwisid wahetada: walge keskele musta asemel paigutada. Mis puutub sellesse, et riigilipp ja rahwusline lipp peab üks olema, siis, nagu ma juba tähendasin, on wäliskommisjoni kawas ka üks lipp ette nähtud. Siis peab olema riigi esitajal lipp. Wälisasjade komisjon arwas, et väga kerge on seda saada niisuguse kombinatsiooniga, kui wõtta riigilipp ja sinna asetada riigiwapp peale. See oleks

kõige paremaks Riigiwanema lipuks. Pealegi wõiwad kõik walitsuse asutused mahutada sellesama riigilipu peale erimärke, nagu nad on rahwuswahelisel posti-telegraafil ehk, näiteks, teedeministeriumi märgid jne. Selles mõttes mingisugust tarwidust ei ole, et oleks 2 wõi 3 lippu. Sellepärast on wäliskommisjoni poolt esitatud riigilipu seadus niisugusel kujul, nagu ta Riigikogu liikmetele kätte jagatud, kus on, et Eesti riigilipuks on taewasinine (rukkilillesinine) — walgemust lipp. Eesti keeles ei ole helesinisel wärwil isenimetust, waid nimetatakse kahte moodi: taewakarwa-sinine ehk rukkilillesinine. Aluseks wõttis komisjon nimetuse „taewasinise“, sest tema arwamise järele on lipuwärw wõetud taewa wärwi järele, aga mitte rukkilille, kuid et ta selgem oleks, mahutati klambritesse wahele rukkilillesinine. Kindel on igatahes, et meie lipu sinine wärw peab olema helesinine, aga mitte tume. Edasi on öeldud, et Riigiwanema lipuks on riigilipp, keskel riigiwapp ja kõigi walitsuse asutuste lipp oleks sama lipp, kuhu walitsuse asutuste erimärgid saaks peale paigutatud. Erimärgid ja nende koha riigilipul kinnitab Wabariigi Walitsus. Käesolew seaduseelnõu sai läbi arutatud riigikaitse komisjonis, wiimane ühines wälisasjade komisjoni ettepanekuga ja sellepärast teen ma wälisasjade komisjoni nimel ettepaneku seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta sel kujul, nagu ta siin on esitatud.

A. Jürgenstein (rhw.): Ma olen väga rahuldatus selle põhimõttega, mis wäliskommisjon ette on toonud ja meie peame ikka meeles pidama, et omad esimesed riiklised sammud oleme selle lipu all teinud ja sellepärast seda lipu ära heita ei tohi, aga ma läheks weel kaugemale ja ütleksin, et ka wärwide ümberpaigutamist tarwis ei ole. Nagu juba aruandja ütles on põhjuseks see, et neid wärwe kaugelt parem näha oleks! Aga nagu meie teame, läheb meremeeste arwamine ses asjas lahku. Üks meie tuttawatest meremeestest, just admiraal Pitka, on väga soojalt just meie praeguse wärwide järjekorra poolt seisnud. Mina olen sellest asjast ka huwitatud, olen rahwuswahelises leksikonis järele waadanud ja ei ole leidnud mitte ühel riigil walget wärwi all, peale endise Montenegro. Ma ei tea, kas selle lipu on nüüd uuernal ajal Lõuna-Slaawi üle wõtnud. Nii ei tähenda see mi-

dagi, kui sinine ja must wähe kokku lan-
gewad ja walge sealjuures ikka alla jääb.
Mina teen sellepärast ettepaneku wana
wärwide järjekorra juurde jääda. Selle
lipu wahetegemiseks ainult wapi ja muu
märkidega olen mina täiesti nõus.

A. Hint (töer.): Eelkõneleja härra
Laidoner tõi kogu selle lipulaidude wahetamise põhjuseks meremeeste arwamised, kuid suurema hulga meremeeste arwamised on wastolus. Härra Laidoner tõi ette, et see lipp, mis praegu on, paistwat merel halwasti ja sellepärast olla tarwis laidude wahetamist ette wõtta. Minul oli juhustäna kõnelema tuletornide osakonna juhatajaga ja tema teatas mulle, et kogu meremeeste fraktsioon on selle lipulaidude wahetamise wastu. Eesti wabariigi tuletornide ja tulelaewade poolt on teatatud, et kumagi ei ole juhust olnud, kus Eesti lippu poleks ära tuntud. Just wanade Eesti meremeeste isamaatunde peale mõjuks see halwasti, kui ümberpaigutus ette wõetakse. Mina isikliselt wõin tunnistada, et ma 1912 aastal Ameerikas juba nägin eestlaste poolt praeguse lipu wärwisid rinnas kantawat, kuna seda selleaegses Eestis muidugi teha ei tohtinud.

On täiesti otstarbetu laidude ümberpaigutamist ette wõtta. Sellega ei saa mitte midagi kätte. Pealegi on olemas Saksa, Hollandi ja Argentiina lippudel walge laid keskel. Nende lippudega wõib meie lippu laidude ümberpaigutamise puhul kergesti ära wahetada. Sellepärast ei ole vähematki tarwidust wärwide ümberpaigutamise järele. Teiseks wõib toonitada, et nende riikide lippudega, millel walge laid all on, Serbia ja Montenegro omadega, ei ole wõimalik meie lippu ära wahetada sellepärast, et neil riikidel ei ole laewu, millega merel kokku puutuda wõiks. Eesti lipu ajalugu on üle 50 a. wana. Nagu ma kuulnud olen, olewat Eesti lipp Tartu üliõpilaste poolt kokku seatud. Kunagi olewat mõisnikkude pojad wõi Preisi junkrud, nagu neid nimetatakse, meie lippu jalgade all tallanud, millepärast suur löömine olnud. Kui wärwide wahetamisega loodetakse wahekorda meie wastastega parandada, siis ma kahtlen wäga selle juures, et see wõimalik oleks. (N a e r.) Mis puutub lipu tarwitamisesse merel, siis on teada, et kui, näituseks „Kungla“ Näissaare wõi Wulfi lõbureisile sõidab, siis rohkem lippusid üles pannakse kui üks. Siis käiwad lipud igast mastist alla. Mõned reisijad näewad kajutis weel

rohkemgi lippusid kui neid laewal on — purjuspeadega. Ma ei usu mitte, et Tallinna ja Soome wahel meie lippu mõne teise riigi lipuga wõiks ära wahetada. Lahtisel merel on lipp laewal täiesti ülearune. Mul on juhtumisi olnud, kus lained komandosillad on ära pesnud ja lippude komplektid üle parda wiinud. Lipul ei ole siis mingisugust tähtsust. Kui sõjalaewad wastamisi juhtuwad, siis ei ole karta, et nad üksteise lippusid ära ei tunne, sest nad on hästi informeeritud kõikide riikide lippudega. On ju ka neid, kes küsiwad natsionaliteeti. Signaalide abil wõidakse seda teada saada. Nii ei ole lippude tarwitamine lahtisel merel sugugi tähtis. Pealegi on laewadel traadita telegraaf. Kui laewal traadita telegraafi ei ole, ehk kui see rikis on, siis wõib erakorraliselt lippu tarwitada. Mis puutub Eesti laewadesse, siis tunnewad meie meremehed neid juba korpuse järele ära. Sel juhtumisel, kui kaks laewa merel wastamisi juhtuwad, on lipp terwitamiseks tarwilik. Siis lastakse lipp kolm korda ahtris alla. Lipuwärwide wahetamine on sel korral waewalt wõimalik. Seda ei saa kuidagi oletada. Ei saa toonitada lipuwärwide ümberpaigutamise wadjadust. Wõib olla, et neid lipulaidusid ehk maal sõja ette wõtete otstarbeteks eriti waja muuta on, siis wõib ju seda teha, aga mis puutub üldse mere peal nende tarwitamisesse, siis ei ole mitte neid laidusid tarwis ümberpaigutada. Aga mina olen siiski ka maa lipu tarwitamise suhtes teisel arwamisel maa lipu tarwitamise kohta. Usun, et maal küll nüüd sarnast asja ette ei tule, et mitte ära ei tunne, kui lipp kuskil pool maja palkonil — pidu- wõi pulmamajal — wälja pandud on, ja aru ei saada, mis lipp see õieti on. (L. Johanson (sd.): Kolmandal pulmapäewal küll teada ära ei tunne. N a e r.) Mind waldab tunne, et laidude wahetamine oleks isamaalsuse tunde tumestamine, kuid et kodukorra § 51 põhjal esimesel lugemisel parandusi teha ei saa, siis teen ettepaneku seda seadust küll I lugemisel wastu wõtta, aga II lugemisel tahan siiski parandustega esineda, nii et lipulaidude ümberpaigutamine ära jääks. Lõpuks pean toonitama, et need wärwid, mis meie lipus olemas, on küllalt wastu wõetawad, olgu siis sinine enam-wähem muutlik, kuid nagu minu eelkõneleja juba toonitas, on see ka iseenesest juba küllalt ilus wärw ja suuremal hulgal teistel riikidel on ka sinised wärwid olemas. Nii ei saa

ikkagi wärwide kohta midagi iseäralikku wastolu olla. Pealegi pean toonitama, et meil praegugi weel need lipuwärwid üldse meie Eesti rahwa meeleolu ja enam-wähem trööstlikku mõju tähendawad, nagu lugupeetud Eesti luuletajagi ütleb, et — sinine on sinu taewas, must on sinu mullapind, walges ehtes Eesti kased. Pean toonitama, et nüüd kahelt poolt Eesti rahwast ja riiki ära kasutada tahetakse. Ma konstateerin siinjuures, et kui teie midu küll Eesti rahwast oma kasuks tarwitada saate, ja wõib olla, et see ka kuidagimoodi wõimalik oleks, kuid siiski, et mitte taewast, mullapinda ja kaskede koori ümber muuta, seda teie ikkagi ei saa ja need jääwad ikkagi endiseks.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Laidoner: Wäga lugupeetud Riigikogu liikmed. Nagu ma juba tähendasin oma esimese kõne alguses, on see küsimus wälja kutsunud wäga palju rääkimisi ja kirjutamisi, enne kui see Riigikogus arutamisele tuli ja wist saab selle üle weel palju peale selle räägitud. Mis puutub siin lipulaidude paigutamise küsimusse, siis ei maksa seda teha mingisuguseks isamaaliseks küsimuseks. See on ju selge, et wäga hea isamaalane wõid olla ka siis, kui sa oled sinine-walge-must lipu all ja niisamasugune hea isamaalane wõid olla ka teistsuguse wärwide kombinatsiooni all, nii et see isamaalsusele sugugi takistusi ei tee. Kui meremehed arwawad, et see nende isamaatunnet haawab, siis pean ütleva, et arwata ei maksa, et kõik meremehed seda toonitawad. Ma tähendaksin weel, et need meremehed, kes 2 aastat tagasi toonitasid, et lippu waja muuta, nüüd ütlevad, et seda mitte waja ei ole, nõnda siis ka nende waated wäga muutunud on. Ma ei teadnud kahjuks, et mina selle üle seletust pidin andma, sest härra Birk on aruandja — ma oleksin kaasa wõtnud need kirjad, mis minul on, ja sealt oleks wõinud lugeda, kuidas nii wäga wärwirikastes sõnades üks meremees teist maha teeb. Mõned lähewad wäga isiklikuks ja oma ütelistes nii kaugele, üteldes nende kohta, kes seda lippu laitsid, et need on Tallinna reidil üles kaswanud ja kaugeid meresid mitte ei ole näinud. (N a e r.) Wäliskommisjon oli arwamisel, et see on igaihe täiesti isiklik mulje. Ei saa ju toonitada, et meie wärwid oleks wäga silmapaistwad, kuid ka mitte niiwõrd tumedad, et neid

sellepärast peab nurka wiskama, ja seda toonitati ka asjatundjate poolt. Tähendan weel kord, et wäliskommisjon ja riigikaitse komisjon olid arwamisel, et wõib olla, seesamane lipp jääb, ja sellepärast peaks Riigikogu seda oma isiklise arwamise järele otsustama. Siin ei saa mitte põhjendusi ette tuua, waid Riigikogu liikmed otsustawad ära seda oma isikliste waadete järele, ja kui on enamus selle poolt, jääb wana. Ma arwan, et see ei ole mitte mingisugune erakonna küsimus. Siin ei ole mingisugust põhjust seda küsimust isamaalsusega ühendada ja isiklikult minul oleks wäga hea, kui see lipp mitte laenatud ei oleks, sest dr. Rosenthal kirjutab, et see lipp sai Soomest laenatud, wõeti sellesse Soome wärwid ja pandi sellele leina tundemärgiks must juurde. Kui luuletaja ütles järele kaskesid arwesse wõtta, siis need kased ikkagi maa peal peawad olema. (N a e r.) Meil on juba nii kui nii wäga palju laenatud, nagu mars on laenatud ja mõned isamaalaulud, ja wäga hea oleks, kui meil kõik omad oleks, aga kahjuks ei ole meie kunstnikud mitte weel nii kaugele jõudnud, et nad oma marsi oleks wälja töötanud. Sel lipul on tema nii ütelda nõrgem külg just see, et tema laenatud on ja parem oleks, kui ta oleks meie lipp olnud. Aga sellegipärast on meie uuemas ajaloos temal wäga tähtis seisukoht, sest Eesti wabaduswõitlus on selle all läbi wiidud ja ei ole mingisugust põhjust seda kõrwale wisata. Lõpuks pean tähendama, et see täieline isiklik küsimus on ja Riigikogu juba saab häälteenamusega otsustama, kas jätta endine wärwide kord wõi wahetada seda wäliskommisjoni poolt ette pandud kujul. Pean toonitama, et wäliskommisjon ja riigikaitse komisjon ei olnud just ka mitte ühel arwamisel. Mõned arwasid, et wõiks ju wahetada, kuna teised soowitasid paremaks sennist järjekorda, kuid enamus oli siiski selle poolt, et wõiks wärwid wahetada ja nimelt paigutada walge wärw keskele. Asjatundjateks olid juurde kutsutud komisjoni 2 meremeest, sest kõiki ju sinna kokku kutsuda ei wõidud, ja mõlemad olid selle poolt, et wärwid wahetatud saaks. Meremeesteliidu esitaja kirjas wäliskommisjonile oli öeldud, et meremehed kõik lipuwärwide wahetamise poolt on, kuid kui palju neid seal nüüd poolt, kui palju wastu, see on igatahes teadmata ja ma usun, et meremeeste hulgas ses asjas wäga lahkuminewad arwamised walitsewad. Et

nüüd see wärwide wahetamine kellegi meremehe wõi isamaalase tundeid haawaks, seda küll oletada ei pruugiks ega tohiks.

Juhataja K. Wirma: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Üksikud on wastu. Nähtawa enamusega on otsustatud riigilipu seadus I lugemisel wastu wõtta.

Et 6. päewakorra-punkti aruandjat kohal pole, läheb Riigikogu 7. päewakorra-punkti juurde.

7. Wene seaduste kogu X köite I osa tsiwiliseaduste § 582 muutmise seadus — II lugemisel.

Üldise komisjoni aruandja **A. Palwadre** (loeb): Wene seadustekogu X köite I osa tsiwiliseaduste § 582 muutmise seadus.

Juhataja K. Wirma: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on pealkiri wastu wõetud. Sõna on aruandjal.

Aruandja A. Palwadre (loeb): Wene seaduste kogu X köite I osa tsiwiliseaduste § 582 muudetakse järgmiselt:

§ 582. Liikumata waranduste ja maade hindamist toimetab hindamiskomisjon, kelle liigeteks on: 1) maakonnawalitsuse esimees kui komisjoni juhataja, 2) kohalik rahukohtunik, 3) maakonna politseiülem, 4) kohalik maksuinspektor, 5) walla-, alewi-, linnawalitsuse esitaja wallast, alewist ehk linnast, kuhu kuuluvad wõrandatawad warandused, 6) maakonna riigimaadeülem — riigimaade wõrandamise puhul.

Juhataja K. Wirma: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on käesolewa seaduse sisu, kuika seadus ise II lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde:

8. Wõru maakonnawalitsuse sõjaaegsete riigiwõlgade kustutamise seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja

A. Kerem (loeb): Wõru maakonnawalitsuse sõjaaegsete riigiwõlgade kustutamise seadus.

Juhataja K. Wirma: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähta-

wa enamusega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja A. Kerem (loeb): § 1. Wabadussõja läbi kannatanuile abiandmiseks riigikassas tehtud ja senni veel tasumata Wõru maakonnawalitsuse laen ühesajatuhande marga suuruses kustutakse maha.

Juhataja K. Wirma: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja A. Kerem (loeb): § 2. See seadus astub jõusse tema wäljakulutamiseiga „Riigi Teatajas“.

Juhataja K. Wirma: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 2 wastu wõetud, ühtlasi ka käesolew seadus II lugemisel.

9. 9. ja 10. punkti päewakorrast wäljajäämine. Et 9. ja 10. päewakorra-punkti kohta aruandjaid kohal pole, siis läheb Riigikogu 11. päewakorra-punkti juurde: — riigi õlikiwitööstuse põhimäärus — II lugemisel. (**L. Johanson** (sd.): Palun sõna korra kohta.) Sõna on korra kohta rkl. Johanson'il.

L. Johanson (sd.): Niisugust korda ei tohiks Riigikogus mitte lubada, et üks seadus, millel rutuline iseloom, saaks päewakorrast ära jäetud sellepärast 4—5 koosolekul, et aruandjaid kohal pole ja wõib olla, et need seadused sugugi käesolewa istungjärgu ajal arutamisele ei saagi tulla. Kui niisugused juhtumised ette tulewad, siis peaks komisjoni esimehele aruandjate suhtes sellekohased ülesanded tegema, et mitte niisuguse rutulise iseloomuga seaduste wastuwõtmine takistatud ei saaks.

Juhataja K. Wirma: Rkl. Johanson, Teie palusite sõna korra kohta, kuna Teie sõna korra kohta mitte ei tarwitanud..

10. Riigi õlikiwitööstuse põhimäärus — II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Laidoner** (loeb): Riigi õlikiwitööstuse põhimäärus.

J. Annusson (töer.): See seaduseelnõu kannab pealkirja: „Riigi õlikiwitööstuse põhimäärus“. See eelnõu esitati aga riigi põlewkiwitööstuse poolt kaubandus-tööstusministeeriumile teistsuguse pealkirja all, ja nimelt „Riigi põlewkiwitööstuse põhimäärused“. Kaubandus-tööstusministeerium on seisukohale asunud, et õlikiwi wõi põlewkiwi küll kütteinena ja muuks otstarbeks kõlbab, kuid üldiselt neid lootusi mitte täita ei suuda, mis tema peale pandud. Tema peaülesandeks oleks õliandmine. See seisukoht ei ole aga veel lõpulikult kindel, kuid kaubandus-tööstusministeerium on siiski teda arwesse wõtnud. Minu arwates oleks otstarbekohasem tarwitada endist nimetust. Selle poolt kõnelewad mitmesugused andmed. Kõige pealt on nimetus „põlewkiwi“ juba literatuuri tunginud. Nagu teada, on meil Saksa õpetlaste poolt põlewkiwi uurimisi toimetatud ja selle läbi on see aine ka Saksa kirjanduses tuttav. Sedasama nimetust on ka meie Eesti kirjanduses peaasjalikult tarwitatud. Inglis kirjandus ei tunne sarnast nimetust, tema nimetab kõiki kiwa, mis sarnase iseloomuga on, nagu meie oma, õlikiwideks. Kuid see termin iseenesest ei ole täpipealne, sest et õlikiwi all wõib mõista kahte liiki kiwa: esimene liik on niisugune, mis sisaldab eneses õli, mida pressimise teel wõib wälja wõtta. Näituseks Punasemere ääres on mõned sarnased lademed olemas. Teine on aga sarnane kui meie kukersiit, kust ainult destilleerimise teel õli kätte saab. Õieti peaks meie põlewkiwi kandma nime „õliandekiwi“, kui tahetakse punktipealselt nimetust ära kasutada. Üldiselt wõiks aga arwata, et see termin „põlewkiwi“ määrab meie kiwi omadusi teatawal wiisil kvalifitseeriwal kujul, sellega, et ta põleb, mida eriti hinnata tuleb. Selle kõrwal on teisi, mis mitte ei põle, ja ainult destillatsiooni teel õli annawad. Need wõiwad aga põlewkiwist hoopis halwemad olla. „Õlikiwi“ nimega ei ole wast äriliselt kuigi palju wõidetud, wõib olla, isegi kahju saadud. Weel üks arwamine kõneleb sellest, et tuleb „põlewkiwi“ nimetuse juurde jääda, see on meie põlewkiwitööstus ise, mis juba 2—3 aastat selle firma all töötanud ja ei ole mitte otstarbekohane seda nime muuta, sest pärast wõib mõni teine firma omale sellesama wana nime wõtta ja siis wõidakse teda wäljaspool riigi ettewõtteks pidada, lihtsalt selle läbi, et see oma endise nime on ära põlanud. Sellepärast teen ettepaneku,

et siin see nimi uuesti restaureeritakse, nii seaduse pealkirjas kui ka kõigis paragrahwides. Sellega oleks siis pealkiri järgmine: „Riigi põlewkiwitööstuse põhimäärus“.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Laidoner: Rahaasjanduse komisjoni nimel ei saa mina mitte ühineda selle parandusega järgmistel põhjustel: Teaduslikult on põlewkiwi nimetus täiesti õigustatud. Alguses on teda kõige esiteks uurinud Saksa teadusmehed ja on teda selle nimega nimetanud, mille järele ka kõik nii nimetama on hakanud. Aga meil ei ole siin mitte teadusliku asutusega tegemist, waid just praktilise asutusega. Kaubandus- ja tööstusminister toonitas seda, et ta peaks olema suurem tööstus. Tema otstarbe ei seisaks mitte ainult selle toore põlewkiwi pruukimises ja tarwitamises, waid peaasjalikult õli wäljatöötamises, ja et õilil on palju suurem tulewik iseenesest, kui sellel põlewkiwil. See oleks sellel tööstusel palju suurem reklaam, kui see, et ta ainult põlewkiwi annab. Sellepärast lihtpraktilistel põhjustel jäi komisjon selle nimetuse juurde ja selle projekti pealkiri jäi selleks, nagu ta walitsuse poolt esitatud oli, nimelt „riigi õlikiwitööstus“, aga mitte „riigi põlewkiwitööstus“. Sellepärast komisjoni nimel jään ma selle endise ettepaneku juurde.

Juhataja K. Wirma: Panen rkl. Annusson'i paranduse hääletamisele. (Hääletatakse.) See ettepanek on saanud poolt 13 häält, wastu 19 häält, sellega on see ettepanek tagasi lükatud. Panen hääletamisele komisjoni poolt ettepanud pealkirja. (Hääletatakse.) Wähemus on wastu, sellega on pealkiri muutumatult wastu wõetud.

Aruandja J. Laidoner (loeb): Riigi õlikiwitööstuse eesmärk ja õigused. § 1. Riigi õlikiwitööstus asutatakse õlikiwilademete igakülgseks ärakasutamiseks.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 1 on nähtawana enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Laidoner (loeb): § 2. Riigi õlikiwitööstus wõib awada õlikiwisaamiseks oma kaewandusi, korral-

dada õlikiwi müügilesaatmist toorel ja ümbertöötatud kujul, asutada õli destilleerimise ja fraktsioneerimise wabrikuid ja wõtta ette kõiki talitusi, mis õlikiwi ja tema saaduste kasutamiseks tarwilikud.

Tarwilikud maa-alad õlikiwitööstuse awamiseks ja eksploateerimiseks antakse riigi õlikiwitööstusele üldistel õlikiwi kontsessioonide kohta kindlaksmääratud alustel.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Laidoner (loeb): § 3. Riigi õlikiwitööstus on rahaliselt ja juriidiliselt iseseisew ettevõte ja tema asjaajamine, walitsemine ja kontroll ei käi üldisriigiettevõtete kohta makswate seaduste alla. Riigi õlikiwitööstuse tegewus, walitsemine ja kontroll sünniwad käesolewate põhimääruste alusel.

Riigi õlikiwitööstusel on oma pitsat, pealkirjaga „Riigi õlikiwitööstus“.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 3 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Laidoner (loeb): § 4. Riigi õlikiwitööstus on waba igasugustest awalikkudest riigi-, äri- ja tööstusmaksudest; kogukondliste maksude alla käib riigi õlikiwitööstus üldistel alustel.

Tehnilise järelwalwe ja töökaitse suhtes allub riigi õlikiwitööstus eraettewõtete kohta makswatele seadustele ja määrustele.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 4 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Laidoner (loeb): Riigi õlikiwitööstuse kapitaalid. § 5. Riigi õlikiwitööstuse põhikapitaaliks määratakse 250.000.000 marka, mille hulka kuulwad kõik eelarwe korras riigilt saadud summad ja endiste Wene asutuste käest päritud kui ka teiste asutuste käest ilma tasuta ülewõetud materjaalid.

Põhikapitaal loetakse riigikassa ilma protsentideta laenuks ja tuleb tagasi maksta ühesuurustes summades 50 aasta jooksul, hakates 1923 aastast.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 5 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Laidoner (loeb): § 6. Riigi õlikiwitööstusel on õigus oma tegewuskapitaalide suurendamiseks laenusid teha ja obligatsioonid wälja anda, tingimistel, mis raha- ja kaubandus-tööstusministri poolt heakš on kiidetud.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 6 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Laidoner (loeb): § 7. Juhtuwate puudujääkide katmiseks asutatakse riigi õlikiwitööstuse tagawarakapitaal, milleks igaaastasest puhaskasust vähemalt 10 % arwatakse.

Tagawarakapitaali suurus määratakse kindlaks Wabariigi Walitsuse poolt kaubandus-tööstus- ja rahaministri ettepanekul. Tagawarakapitaal tuleb hoida riigi wäärtpaberites ehk teistes wäärtustes Wabariigi Walitsuse sellekohaste juhtnõude järele. Tagawarakapitaali tarwimine võib sündida ainult Wabariigi Walitsuse otsuse põhjal.

Riigi õlikiwitööstuse jookswad summad hoitakse renteis ehk Eesti pangas.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Sellega on § 7 nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Laidoner (loeb): Riigi õlikiwitööstuse juhatus. § 8. Riigi õlikiwitööstust juhib ja walitseb juhatus, kes vähemalt kolmest direktorist koos seisab ja keda kaubandus-tööstusministri ettepanekul Wabariigi Walitsus ametisse kinnitab, neile palga määrab ja ametist wabastab.

Üks direktoritest määratakse Wabariigi Walitsuse poolt juhatuses esimeheks ja teine tema asetäitjaks.

Riigi õlikiwitööstuse juhatuses asukoht on Tallinnas.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Sellega on § 8 nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Laidoner (loeb): § 9. Juhatus ajab asju käesolewate määruste ja riigi õlikiwitööstuse nõukogu poolt antud wolituste ja instruksioonide järele, mida kaubandus-tööstusministri esildusel Wabariigi Walitsus kinnitab.

Juhatus on riigi õlikiwitööstuse juriidiliseks esitajaks ja ajab selle asju ise ehk

wolinikkude kaudu kohtutes ja kõigis riigiasutustes, kui ka eraisikute ja asutuste ees.

Juhatus on kohustatud peremeheliku hoolega riigi õlikiwitööstuse asju ajama ja kaitsma tema warandusi ja huwisid.

Selles paragrahwis palun ära parandada II lõikes sõna „kohtades“ peab olema „kohtutes“.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 9 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 10. Juhatuse ülesandeks on eriti:

1. Kokku seada tööstuse üldine tegewuskawa ja igaaastane tulude ja kulude eelarwe;

2. eelarwe piirides ametisse kutsuda ja palgata tarwilikka tehnilisi jõudusid, ametnikka ja töölisi, neile palka määrata nõukogu poolt kinnitatud juhtnõõride järele ja neid ametist wabastada.

Märkus: Õlikiwitööstuse pearaamatupidaja ja üksikute tööstusharude juhatajad kinnitatakse ametisse ja lastakse lahti juhatause ettepanekul riigi õlikiwitööstuse nõukogu poolt.

3. Üksikute tööstusharude ja ettevõtete juhatajatele instruksioonide ja wolituste andmine ja nende tegewuse juhtimine ja järelwalwamine;

4. lepingute tegemine ja kohustuste wäljaandmine riigi õlikiwitööstuse nimel.

Märkus. Rahalised kohustused ja lepingud peawad peale kahe direktori ka pearaamatupidaja allkirja kandma.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 10 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 11. Juhatuse liikmed, niisama ka teised riigi õlikiwitööstuse ametnikud, loetakse riigiteenistuses olewateks ja nendel on kõik õigused ja kohustused, mis teistelgi riigiametnikkudel.

Juhatuse koosolekuid peetakse tarwidust mööda esimehe ehk tema äraolekul asetäitja juhatusel. Otsused tehtakse liht häälteenamusega.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 11 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 12. Nõukogu wõib juhatause liiget, kes tema peale pandud kohustusi korralikult ei täida, kaubandus-tööstusministri kaudu Wabariigi Walitsusele tagandamiseks ette panna.

Korratu asjaajamise korral on ka kaubandus-tööstusministril õigus juhatause liikmeid Wabariigi Walitsusele tagandamiseks ette panna.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 12 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): Riigi õlikiwitööstuse nõukogu. § 13. Riigi õlikiwitööstuse üldise tegewuskawa läbiarutamiseks ja juhatause tegewuse järele walwamiseks asutatakse riigi õlikiwitööstuse nõukogu.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 13 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 14. Nõukogus on 5 liiget, kes kaubandus-tööstusministri ettepanekul Wabariigi Walitsuse poolt kolmeks aastaks ametisse kinnitatakse. Nõukogu liigete keskelt määrab Wabariigi Walitsus igaks aastaks esimehe ja selle asetäitja.

Iga aasta lahkub nõukogust 2 liiget, alguses loosi läbi, pärast ametwanaduse järele. Lahkunud liikmeid wõib ette panna uuesti ametisse kinnitamiseks.

Kui keegi nõukogu liigetest oma ametkohuste täitmisel riigi õlikiwitööstuses saadud teateid kurjasti tarwitab, awaliku usalduse kaotab ehk 3 järgnewast koosolekust ilma mõjuwa põhjusega osa ei wõta, siis on nõukogul õigus kaubandus-tööstusministri kaudu ehk ministril omal algatusel teda ametist tagandamiseks Wabariigi Walitsusele ette panna.

L. Johanson (sd.): Ma teen ettepaneku § 14. esimest lõiget järgmiselt lugeda: „Nõukogus on 5 liiget, kellest üks riigi õlikiwitööstuse tehniliste ja üks füüsiliste tööjõudude poolt walitakse, kolm aga kaubandus-tööstusministri ettepanekul Wabariigi Walitsuse poolt kolmeks aastaks ametisse kinnitatakse.“

Nõukogu liikmed waliwad oma keskelt igaks aastaks esimehe ja selle asetäitja.“

Põhjused nimetasin juba I lugemisel. Tööstusasutuste, iseäranis aga riigi ja ühiskondlike tööstusasutuste juhtimisest peaksid osa võtma tööliste, eriti tehniliste tööjõudude esitajad. Seda äratundmist leiame meie väljamaal. Täiesti ekslik on aruandja arwamine, mis tema poolt I lugemisel ette toodi, nagu katsutakse töölisteasutusega juhatuses Wenemaal jälgida. Kui praegu § 14 ette pandud kujul wastu võetakse, siis jääb kaubandusministril õigus nõukogu liikmeid määrata. Ei tarwitseks sugugi arwata, et need määratud liikmed alati suuremad asjatundjad oleksid, kui need, keda walitakse kaewanduse tööliste ja tehniliste jõudude poolt oma esitajateks. Võiksime näituseks tuua mõne teise asutuse, kas wõi Eesti panga kohta, kui ühekülgselt seal on nõukogu liikmed walitud, mida just riiklistes ettevõtetes ette tulla ei tohiks. Nõukogu ei ole weel juhatus, seda peab arutusel silmas pidama, kuid nõukogu on see organ, kes juhtnõore annab.

Kui meie vaatame praegu arutuselolewat põhikirja, kui ka sadamatehaste ja turbatööstuse põhikirja, siis näeme, et seal on esitus ühekülgne. Võtame Eesti panga, seal näeme härrasid Mauritzi, Kuusikut ja teisi, kes on ainult tarwitajate esitajad, suurkapitalistide keskelt.

Kuidas see esitus siin välja kujuneb, on weel küsimus. Kuid sarnane ühekülgsus ei ole mitte otstarbekohane. Iseäranis tööstusele on see tähtis, kui selle nõukogudes oleks esitatud need inimesed, kes ise igapäew tööstuses tegewad on. Nii on võimalus ka kõiki andmeid tööstuse seisukorra kohta saada. Kui siin wast poliitilistel põhjustel tööliste esitust soowitawaks ei peeta, siis näib see arusaamatu asi olewat, mis pärast jäetakse tehniliste tööjõudude esitus nõukogust välja. Minu ettepanekus on jäänud võimalikuks kolme liiget nimetada kaubandus-tööstusministri poolt. See on absoluutne enamus. Peale selle käiwad nõukogu otsused kaubandus-tööstusministri kinnituse alla, nii et siin nüüd mingisugust poliitilist hädaohtu ei peitu. § 14 sarnasel kujul, nagu ta praegu, jätab nõukogu täiesti ühekülgses; misuguseks bürokraatiliseks asutuseks ta välja võib kujuneda, seda ette näha ei wõi. Muuseas on siin öeldud, et nõukogu liigete keskelt määrab igaks aastaks Wabariigi Walitsus nõukogu esimehe ja selle asetäitja. Minu arwates tuleks nõukogu liigetele õigus jätta eneste keskelt igaks aastaks esimeest ja selle asetäitjat walida.

(W a h e l h ü ü e.) Mina isiklikult oleks ka selle poolt, kui kuskilt ettepanek tehakse, et seda parandust lahus hääletataks.

Juhataja **K. Wirma**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Laidoner**: Rahaasjanduse komisjoni nimel ei saa mina mitte nende parandustega ühineda, järgmistel põhjustel: Mis puutub siin tehnilistesse jõududesse, siis ma tähendasin juba selle seaduse esimesel lugemisel, et juhtimise pearaskuspunkt on juhatuses. Nõukogu on ainult kontroleeriw asutus ja võib üldisi juhtnõore anda. Nõukogu on sinna pandud selleks, et see asutus mitte liig bürokraatiliseks ei muutuks. Tehnilisel personaalil tuleb iga silmapilk kõiki oma teadmisi, oma energiat, ükskõik mis kohal, näidata. Teiseks, kui võtta tehnilist personaali nõukogusse, siis võib see väga suureks, nii ütelda, intriigide põhjuseks muutuda sellepärast, et üks ametnik on teiste keskel usaldatud, ja sel teel võibwad väga halwad tagajärjed olla. Mis puutub töölisteasutusse, siis on see läbi wiidud ainult Ameerikas suurtööstuses, mis hiiglarikaste ettevõtete käes, milliseid meie endile ette kujutada ei wõi. Katseid on teinud Pullman ja teised. Katseid, mis Wenemaal tehtud, on ebaõnnestunud. Wenemaal on füüsiline personaal ettevõtetest kõrwaldatud. Mis puutub nõukogu esimehe walimisse, siis oli see küsimus rahaasjanduse komisjonis arutusel, kus otsusele tuldi, et parem oleks, kui Wabariigi Walitsus seda nimetaks, ja nimelt järgmistel põhjustel: juhatuses ja nõukogu esimehe ja selle liigete wahel on wäikene wahe. Nõukogu esimees peab olema lähemas kontaktis riiklise ölikiwitööstuse nõukogu juhatuses, temaga läbi käima, tema teeb korraldusi jne. Nõukogu liikmed on rohkem passiwsemad, nad wõtawad osa peasjalikult siis, kui neid kokku kutsutakse. Igatahes on nõukogu esimees selle tarwis walitud, et tal peab rohkem aega olema jne. Seda peab juba walitsus ise ette nägema, et esimehel, keda tema määrab, oleks võimalik rohkem aega ennast oma ülesandele pühendada. Kui walitakse härra, kellel wähe aega, siis kaotab nõukogu oma tähtsuse ja jääb iseenesest kõrwale, kelle kaudu rahwas selle ettevõtte peremees on. Wabariigi Walitsus peab seda juba ette ära nägema, ja sellepärast tuli komisjon otsusele, et oleks parem, kui Wa-

bariigi Walitsuse poolt saaks esimees nõukogule määratud.

Juhataja **K. Wirma**: Asun hääletamisele. Rkl. Johanson'i poolt on ettepanek tehtud § 14 esimest lõiget teisttugusel kujul wastu võtta. Kas nõutakse ettepaneku ettelugemist? See oleks järgmine: „Nõukogus on 5 liiget, kellest 1 riigi ölikiwitööstuse tehniliste ja üks füüsiliste töajoudude poolt walitakse, kolm aga kaubandus-tööstusministri ettepanekul Wabariigi Walitsuse poolt kolmeks aastaks ametisse kinnitatakse.

Nõukogu liikmed waliwad oma keskelt igaks aastaks esimehe ja selle asetäitja.“ Panen selle ettepaneku mõlemad osad lahus hääletamisele. (Hääletatakse.) Enamus on selle wastu. Sellega on paranduse esimene osa tagasi lükatud. Siis tuleb hääletamisele teine paranduse osa. Ma loeks selle teise osa weel kord ette: „nõukogu liikmed waliwad oma keskelt igaks aastaks esimehe ja selle asetäitja.“ Komisjoni poolt ettepanud § 14-s käib see osa järgmiselt: „nõukogu liigete keskelt määrab Wabariigi Walitsus igaks aastaks esimehe ja selle asetäitja“. (Hääletatakse.) Parandus on 21 häälega 18 hääle wastuolemisel wastu võetud.

Panen nüüd hääletamisele § 14-dä ühes wastuwõetud parandusega. (Hääletatakse.) Wastu on vähemus, seega on § 14 ühes parandusega wastu võetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 15. Nõukogu koosolekud peetakse tarwiduse järele, kuid mitte vähem kui kord kuus. Päewakord ja koosoleku kutsed saadetakse nõukogu ja juhatusse liigetele esimehe poolt vähemalt kolm päewa enne koosolekut. Sama aja jooksul tuleb nõukogu koosolekust ka kaubandus-tööstusministrile ja riigikontrolöörile teatada.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 15 on nähtawa enamusega wastu võetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 16. Nõukogu koosolekud on otsuswõimulised, kui peale esimehe ehk tema asetäitja weel kaks liiget koosolekust osa wõtawad. Otsustatakse liht häälteenamusega. Nõukogu koosolekutel on juhatusse liigetal sõnaõigus. Nõukogu asjaajamist toimetab riigi ölikiwitööstuse juhatusse kantselei.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Sellega on § 16 nähtawa enamusega wastu võetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 17. Nõukogu wõib oma liigete hulgast erikomisjoni määrata, kes riigi ölikiwitööstuse üldist tegewust ja arwepidamist ning asjaajamist kontroleerib ja oma arwamised ning märkused leitud puuduste kohta nõukogule ette paneb. Nõukogul on õigus sellesse komisjoni eksperte wäljaspoolt juurde kutsuda.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 17 on nähtawa enamusega wastu võetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 18. Nõukogu liikmeid ei loeta riigiametnikkudeks. Nõukogu liigete tasu, sõidu- ning päewarahad maksetakse riigi ölikiwitööstuse summadest, Wabariigi Walitsuse poolt määratud suuruses.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Sellega on § 18 nähtawa enamusega wastu võetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 19. Nõukogu läbiwaatamise ja heakskiitmise alla kuuluwad eriti:

a) igaaastane tööstuse tegewuskawa ja kulude ja tulude eelarwe;

b) uute kaewanduste awamise kawad ja plaanid;

c) wabrikute ehitamine ja nende sisseadete muretsemine;

d) liikumata waranduste omandamise, wõõrandamise ja pantimise ning ehitustööde küsimused;

e) laenutegemise ja wõlakohustuste wäljaandmise küsimused, mille summa üle 1.000.000 marga ulatab;

f) lepingute kinnitamise küsimused, mille üksuse summa üle 3.000.000 marga ulatab;

g) igaaastane tegewuse, tulude ja kulude aruanne;

h) juhatusse instruksioonide andmine.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Sellega on § 19 nähtawa enamusega wastu võetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 20. Nõukogu koosolekute üle peetakse

protokoll, mis kõigi osawõtjate poolt alla kirjutatakse. Ei ole mõni nõukogu liige enamuse poolt tehtud otsusega rahul, siis on temal õigus nõuda oma eriarvamise protokolleerimist. Nõukogu protokollid saadetakse kahe päewa jooksul kaubandus-tööstusministrile läbiwaatamiseks. Ei tule kaubandus-tööstusministrilt 4 päewa jooksul mingit protesti nõukogu otsuste vastu, siis astuwad need otsekohe jõusse, wastasel korral tulewad need küsimused, mille vastu protesteeritud, nõukogus uuesti arutusele. Ei ole kaubandus-tööstusminister ka uue nõukogu otsusega mitte rahul, siis annab tema asja Wabariigi Walitsusele lõpulikult otsustamiseks. Igaastase riigi õlikiwitööstuse tegewuskawa ja tulude ja kulude eelarwe esitab kaubandus-tööstusminister Wabariigi Walitsusele kinnitamiseks.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Sellega on § 20 nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Laidoner (loeb): Aruandmine, järelwalwe ja puhaskasu jaotus. § 21. Iga aasta kohta seab riigi õlikiwitööstuse juhatus täieliku tegewusaruande kokku tööstuslise arwepidamise nõuete kohaselt ja esildab selle riigi õlikiwitööstuse nõukogule läbiwaatamiseks. Nõukogu saadab aruande hiljemalt 1. aprilliks ühes oma otsusega kaubandus-tööstusministrile, kes selle oma heaksarvamisega Wabariigi Walitsusele kinnitamiseks ette paneb. Samaks tähtjaks esitakse aastaaruanne ühes tõendawate dokumentidega riigikontrolöörile, kes oma otsuse aruande kohta hiljemalt 2 kuu jooksul Wabariigi Walitsusele teada annab.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Sellega on § 21 nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Laidoner (loeb): § 22. Riigi õlikiwitööstuse aruandaasta algab 1. jaanuariga ja lõpeb 31. detsembriga.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Sellega on § 22 nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Laidoner (loeb): § 23. Aruande järele kindlakstehtud puhaskasust arwatakse § 5 ettenähtud osa riigi õlikiwitööstusse pandud kapitalide tagasimaksimiseks. Ülejäänud osa puhaskasust jaotatakse kaubandus-töös-

tusministri ettepanekul Wabariigi Walitsuse otsuse põhjal peale aruande kinnitamist järgmiselt:

- a) 10% tagawarakapitaaliks;
- b) 10% ettewõtte laiendamise kapitaliks;
- c) 65% riigikassa sissetulekuks riigi ettewõtete alal;
- d) 15% riigi õlikiwitööstuse juhatus ja nõukogu liigetele ja wastutawatele ametnikkudele eritasuks ja muudeks otstarbeks.

Selle paragrahwi juurde teeksin mina isiklikult paranduse, nimelt punkt d) lugeda järgmiselt: „15% riigi õlikiwitööstuse juhatus ja nõukogu liigetele ja wastutawatele ametnikkudele eritasuks, ametnikkude ja tööliste olukorra parandamiseks ja muudeks otstarbeks.“

L. Johanson (sd.): Esimesel lugemisel ma näitasin juba selle waimu peale, mis meile § 23 vastu hiilib. See on kitsas kihiwaim. Katsutakse luua bürokraatlist nõukogu. Põlewkiwitööstuse põhikapitaal on 250 miljoni. Ta wõib oma algatusel erateel seda kapitaali weel suurendada. Kui see kapitaal puhaskasu annab, siis tahetakse terwelt 15% sellest ära jaotada 8—10 inimese wahel. Sarnast waimu ei leia meie isegi mitte wäikestes ühiskondlistes ettewõtetes. Ma toon näituseks kas wõi meie laenu- ja hoiuühisused. Ka nende põhikirjades on paragrahwid sees, mille järele peakoosolekul määratakse osa puhaskasust ühiskondlisteks otstarbeks, kultuuriliste ettewõtete jaoks. Waadake, seal on see arusaamine läbi tunginud, kuid meie walitsuse liikmetel ja rahaasjanduse komisjonil ei ole mitte meelde tulnud tähelepanu selle peale juhtida. Esimesel lugemisel tähendasin ma juba selle peale, et tööliste ergutamiseks ja tööstuse edendamiseks on tingimata tarwis töölistes tööstuse vastu huwi äratada puhaskasust osasaamise läbi. Seda põhimõtet, mis mujal Euroopas maksew, mida meie ka mõnes oma eraettewõttes wõime tähelepanu panna, ei taheta siin tunnistada. Wõib olla, härra aruandja ehk ütleb, et Wenemaal on seda tehtud ja seepärast ei wõi meil seda teha, kuid minu teades ei tehta seda Wenemaal mitte. Wõib olla, põhjendatakse töölistele puhaskasust mitteosaandmist sellega, et õlikiwitööstuses olewat läbi wiidud tükitöö süsteem. Kuid

see tükitöö, mis praegu Eestis tarwitusel on, kus ainult teatud määrani tükitöö eest tasu antakse, ei ole muud midagi, kui ainult palga maksmise viis, sest töö eest on tööhinna ülemäär kindel ja tööline ei saa mitte seda tasu kätte, mis ta saama peaks. Ei ole kuidagi võimalik tükitöö taha varjule pageda. Ja ka siis, kui Eestis oleks maksew puhttükitöö süsteem, oleks võimalik osa puhaskasust töölistele ja teenijatele wälja jagada. Kuid meil on ju praegu aeg, kus katsutakse ettewõtet, olgu ta wäike wõi suur, ainult ühe kitsa wõimulolewa kihi huwides kasutada. Seda näeme ka siin, selles ettewõttes, kus on tegemist sadade miljonitega, seda näeme ka teiste riikliste ettewõtete põhikirjades. Kuid sarnane arusaamine riigiettewõtetest ei ole mitte kasulik ühiskonnale, ei ole kasulik riigile, ei ole ka kasulik sellele tööstusele, mille põhikirja meie praegu arutame. Osa sellest puhaskasust tuleks tingimata määrata teenijatele ja töölistele eritasuks ja nende olukorra parandamiseks, kui ka kultuuriliste nõuete rahuldamiseks. Härra aruandja, selle järele, kui esimesel lugemisel see küsimus üles tõsteti, on omalt poolt esinenud wastawa parandusega, kuid ka see parandus on wäga tume. Seal öeldakse, et lisatakse juurde sellele tekstile, mis projektis on, sõnad: „töölise olukorra parandamiseks“. Kuid see pole mingisugune jaotus. Põhikirja järele tuleks siis 15% puhaskasust sellel samal nõukogul ära jaotada, kes temast ise osa saab. See nõukogu wõib siis 14½% määrata endale preemiateks ja niisama ka wastutawatele ametnikkudele, ülejäänud ½% tööliste olukorra parandamiseks. Seda wõib tema, kui me wastu wõtame aruandja ettepaneku, täiesti teha. Kui taheks midagi tööliste olukorra parandamiseks tõesti teha, kui tahetakse tööliste kultuurilisi ettewõtteid toetada, neile osa puhaskasust anda, siis peaks see protsent kindlaks määratama, kui palju neile tuleb. See on tingimata tarwilik ka sel korral, kui oletame, et nõukogus kõige parem tahtmine on töölistele wastu tulla, — sekelduste ja hõõrumiste ärahoidmiseks. Sellepärast teen ma järgmise paranduse käesolewa paragrahwi juurde: punkt d) redigeerida järgmiselt: „d) 5% riigi ölikiwitööstuse juhatus ja nõukogu liiketele, wastutawatele ametnikkudele eritasuks ja muudeks otstarbeteks“. — Nagu ma tähendasin, on nõukogu liikmeid kokku 8, wastutawaid ametnikka ka mõ-

ned, nii et 5% peaks jätkuma. „Muude otstarbete“ all mõtlen ma esituskulusid, mis meil nii wäga moodi on läinud. 5% puhaskasust on kahesaja wiiekümne miljonilise kapitaali juures ikkagi nii suur summa, et temast peale eritasu ja preemiade mahaarwamist peaks jätkuma ka Kohtla kaewandust nii euroopalikult esitada, nagu seda meil üldse teha osatakse. Siis järgneb punkt e: „e) 10% riigi ölikiwitööstuse teenijatele ja töölistele eritasuks, nende olukorra parandamiseks ja kultuuriliste nõuete täitmiseks.“ Minul on siin kõik ühte punkti kokku pandud sellepärast, et ei ole mitte ette näha, kui suur puhaskasu tuleb ja nõukogule on jätud täielik wabadus sellest 10%-st teatud osa eritasuks anda, ülejääw osa aga tööliste olukorra parandamiseks ja kultuuriliste nõuete täitmiseks määrata. Eritasu wõib wähem olla siis, kui nähakse, et summa wäikene on üksikutele wälja jagamiseks, ta wõib ka ära jääda, — see on täiesti nõukogu otsustada, kuidas seda 10% tarwitada. Ühiskonna huwides seisukohast waadates oleks tarwis, kui osa sellest puhaskasust läheks kultuurilisteks ettewõteteks ja tööliste olukorra parandamiseks, see tähendab üldsuse kasuks. Mina arwan, et üldsuse kasud peawad Eestis ka edaspidi eesrinna käima ja selle järele tulgu siis alles üksikute erisikute kasud.

J. Annusson (töer.): Käesolew seadus ei kaitse tõesti mitte tööliste kasusid nõnda, kui seda on ette nähtud juhatus ja nõukogu liigete kohta. Seda seisukorda tuleks parandada. Härra Riigikogu liikme Laidoner'i poolt tehti ettepanek, et määratakse 15% juhatusetele, nõukogu liiketele ja ametnikkudele ning töölistele. Mina ei saaks selle ettepanekuga mitte ühineda, sest summade jagamine jääks sarnasel juhtumisel ühe osa saajate kätte, mispärast teised osanikud wõiksid saada mitte midagi ehk õige wähe. Teiseks leian ka, et ettepanek, mille tegi rkl. Johanson, ei ole otstarbekohane, nimelt sellepärast, et on ette nähtud eritasu määramine töölistele. Põhimõtteliselt ei saa selle wastu waielda, et neile eritasu määrata peaks, ja määrata wõiks, kuid tegelikult on see küsimus niiwõrd keeruline, et wawalt see ettepanek praeguses seisukorras wastuwõetaw on. Ölikiwitööstuses on tuhandete kaupa töölisi ja kui seal üks ehk paar miljoni marka jaotusele tuleks, siis muutuks see protseduur

iseenesest nii keeruliseks, et sest wae-walt midagi wälja tuleb. Näituseks, kui üks tööline on ühe kuu olnud, teine kaks, kolmas mõni päew jne., siis tuleks iga-ühele wastaw eritasu määr leida. Kõige selle keerulise arwestamise tagajärjel saaks igaüks ainult õige wäikese summa. Küll tuleb aga katsuda töölisi oma töös-tusastutusega siduda nende olukorda pa-randades. Arusaadaw, et kui tööstusasu-tus korralikult töötab, wõib ta ka töölis-tele wastawat tasu määrata, et nemad la-hedalt elada suudaksid. Tööliste olu-korra parandamiseks tuleks siin eriti ette näha teataw summa. Panen ette selle paragrahwi punkt d) redigeerida järg-miselt: „d) 7,5% riigi ölikiwitööstuse ju-hatuse ja nõukogu liigetele ja wastuta-watele ametnikkudele eritasuks ja muu-deks otstarbeteks.

e) 7,5% ametnikkude ja tööliste olu-korra parandamiseks.“

L. Johanson (sd.): Kui on wõima-lik jaotada 7,5% juhatusesele eritasuks, siis on wõimalik jaotada ka seda protsentide arwu töölistele, mis mina oma ettepane-kus ette tõin. Siin on selle põhikirja jä-rele määramine jäetud täiesti nõukogu hooleks, tähendab, nõukogu teeb otsuse kui palju määrata. Selle järele wõib tema seda elementide liikuwust ka arwesse wõtta ja wõib määrata ja määramata jätta. Kui tema määramata jätab, siis annab tema minu ettepaneku järele kõik selle tööliste olukorra parandamiseks ja kultuuri nõuete täitmiseks. Siiski oleks tarwilik anda osa puhaskasust töölistele. Praegune riigiteenijate tasu on nii wäi-kene, et riigiteenijad on põhjendatud nõud-misega esinenud, et neile määrataks kol-meteistkümnnes kuupalk ja walitsus, nagu kuuld, on sellele wastu tulnud. Kui see walitsuse otsus täide saadetakse, siis saa-wad need teenijad, kes on koosseisudes ette nähtud, kolmeteistkümnenda kuu-palga, kuna nende riigiteenijate seis-u-kord, kes ettewõtetes on, ja ilma jääwad, ei ole sugugi parem. Mis õigusega teh-takse siin wahet?! Walitsus, kui tema määras teistele ametnikkudele kolmeteist-kümnenda kuupalga, ei saa seda ölikiwi-tööstuses olewatele mitte määrata, sest ölikiwitööstus on iseseisew asutus. Mis puutub härra Annusson'i poolt ettepanud numbritesse, siis on see 15% jaotatud pooleks. Kui näituseks puhaskasu, mis p. d all jaotusele tuleb, on kümme mil-joni marka, siis läheb sellest ikkagi wiis miljoni marka kümnekonnale inimesele.

(Wahelhüüe keskel: Niipalju puhaskasu ei ole.) See on täiesti wõimalik. (J. Laidoner (põl.): Ai-nult neli miljoni oli puhas-kasu.) Minu arwates ei ole mingit põh-just tööliste peale, keda suur hulk on, nii-sama palju kulutada, kui kulutatakse küm-nekonna inimese peale. Niisugune jaga-mise wiis ei ole küllalt erapooletu. (Si-se minister K. Einbund: Aga in-tellekt!) Ma arwan, et näituseks, nõu-kogu liigetel, kes üks wõi kaks korda kuus kokku tulewad ja mõnele ettepanekule kantseleis alla kirjutawad, et selleks nii wäga suurt intellekti tarwis ei ole. Ka tööliste ja tehniliste jõudude juures on in-tellekt tähtis!

Juhataja **K. Wirma**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Laidoner**: Raha-asjanduse komisjoni nimel ei saa ma järgmistel põhjustel tehtud parandustega ühineda. Rkl. Annusson'i poolt toodi ette, et raha ei olewat tööliste wahel kerge ära jagada. Mina arwan, et on wäga kerge jagada, kui teda aga on. Kõige pealt on aga tarwis leida, mida jagada oleks. Siin jagamisest rääkida on niisama hea, kui karunahka jagada, kui karu al-les metsas on. Meil on tarwis sarnased tingimised luua, et ettewõte suurt puhas-kasu hakkab andma. Selleks on tar-wis, et ettewõte kommertsalusel sei-saks ja ettewõtte juhtiwatel jõududel peremehelikku huwi oleks. Praegu on sellesse tööstusse üle 170 miljoni marga pandud, läinud aastal andis tööstus ainult neli miljoni puhaskasu. See kasu oli selle tingimise juures, et tööstus kõigist riigi maksudest waba oli. Igata-hes oleks pidanud puhaskasu palju suu-rem olema. Meil on komisjonides ja mujal alati räägitud, et tuleb teed leida, kuidas ettewõtete juhtiwaid jõudusid ette-wõtte juhtimisest huwitada, sest sellest ripub kõige rohkem ära. Selle tarwis on just käesolew põhimäärus wälja tööta-tud, et tööstust kommertsalusel panna. Töölistele ja ametnikkudele, kui nad hästi oma tööd teewad, on ergutusrahad pree-miate näol kõige paremad. Neid rahasid ei ole sugugi tarwis puhaskasu jaotamise juures anda. Ergutusrahad tulewad ar-wata tööstuse kuludeks ja nende wõrra jääb puhaskasu vähemaks. Puhaskasu protsentuaalne jaotus on wõimalik ikkagi ainult isikute wahel, kellest tööstuse juhtimine otsekohe ära ripub. Härra rkl. Johanson tähendas, et töölisi wõiwat er-

gutada tükitöö näol. See on täiesti õige, kuid protsentuaalselt tasu määrata on võimatu. Räägitakse, et Ford Ameerikas, kellel suur automobiliide ja traktorite wabrik on, töölistele siiski niiwiisi tasu on määranud, kuid meie wäikeses ölikiwitööstuses seda küll teha ei saa. Ford'i tööstus on hiilgatööstus ja seal wõib mitmesuguseid katseid ette wõtta. Praegu waidluse all olewas paragrahwis on otsekohe öeldud, et Wabariigi Walitus määrab tasusumma ära, aga mitte nõukogu. Ma kujutan ette, et puhaskasust peaksid osa saama protsentuaalselt ainult juhatusel liikmed, kaewanduste juhatajad, pearaamatupidaja, kellest terve tööstuse juhtimine oleneb. Teistele alamatele ametnikkudele ja inseneridele wõib ergutusraha preemiade näol anda, seda raha tööstuse kuludeks arwates. Need ettepanekud, mis siin tehtud, ei leidnud rahaasjanduse komisjonis poolehoidu ja ka mina ei saa nendega ühineda. Läänud korral tõsteti küsimus üles, et need 15% ei ole mitte määratud kõik nende ametnikkude eritasuks, waid siin on öeldud, et nad muuks otstarbeks on. Sellepärast lugesin omaks kohuseks teha seda parandust, et siin see 15% wõiks määrata tööliste ja ametnikkude olukorra parandamiseks. Kui meie riigitööstust tahame seada niisugusele alusele, nagu eraettewõtetes on, kuid teisest küljest teeme seda, mida kusagil eraettewõtetes ei ole, siis seame meie selle tööstuse koguni uuele alusele, mida Eesti riigis mitte ei ole. Seda kõike kokku wõttes pean tähendama, et mina ei saa mitte ühineda nende parandustega.

Juhataja K. Wirma: Asun hääletamisele. Kawatsen esimesena hääletamisele panna rkl. Johanson'i ettepaneku, siis järjekorras rkl. Annusson'i ettepaneku ja siis rkl. Laidoner'i ettepaneku, sellepärast, et kui wastu wõetakse mõni esimestest ettepanekutest, siis rkl. Laidoner'i ettepanek üldse hääletamisele ei tule. Kas nõutakse veel paranduste ettelugemist? (H ä ä l e d : P a l u m e l)

Rkl. Johanson'i parandus on järgmine: „§ 23 p. d) 5% riigi ölikiwitööstuse juhatusel ja nõukogu liigetele, wastutawatele ametnikkudele eritasuks ja muudeks otstarbeks, e) 10% riigi ölikiwitööstuse teenijatele ja töölistele eritasuks, nende olukorra parandamiseks ja kultuuriliste nõuete täitmiseks.“

Rkl. Annusson'i ettepanek on: § 23

p. d järgmiselt muuta: d) 7,5% riigi ölikiwitööstuse juhatusel ja nõukogu liigetele ja wastutawatele ametnikkudele eritasuks ja muudeks otstarbeks; e) 7,5% ametnikkude ja tööliste olukorra parandamiseks.“

Rkl. Laidoner'i ettepanek on olemasolewasse teksti juurde wõtta peale selle, kus on öeldud „ametnikkude eritasuks“ veel „ametnikkude ja tööliste olukorra parandamiseks“, nii et d) osa kõlaks järgmiselt: „15% riigi ölikiwitööstuse juhatusel ja nõukogu liigetele ja wastutawatele ametnikkudele eritasuks, ametnikkude ja tööliste olukorra parandamiseks ja muudeks otstarbeks.“

Asun hääletamisele. (H ä ä l e t a t a k s e.) Rkl. Johanson'i ettepaneku poolt on 18 ja wastu 22 häält. Sellega on see ettepanek tagasi lükatud. Siis panen hääletamisele rkl. Annusson'i ettepaneku. (H ä ä l e t a t a k s e.) Nähtaw enamus on selle ettepaneku poolt ja rkl. Annusson'i ettepanek on wastu wõetud. Sellega jääb rkl. Laidoner'i paranduse hääletamine ära. Panen hääletamisele § 23 ühes rkl. Annusson'i parandusega. (H ä ä l e t a t a k s e.) Sellega on § 23 wastu wõetud.

Aruandja J. Laidoner (loeb): § 24. Riigi ölikiwitööstuse igaaastased aruanded kuulutatakse „Riigi Teatajas“.

Juhataja K. Wirma: (H ä ä l e t a t a k s e.) Sellega on § 24 nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Laidoner (loeb): § 25. Kaubandus-tööstusministril ja riigikontrolööril on õigus riigi ölikiwitööstuse nõukogu koosolekutest isiklikult ehk oma asetäitjate kaudu osa wõtta. Samuti on nendel õigus määrata asjatundjaid ja rewidenta riigi ölikiwitööstuse üksikute tegewusharude kui ka kogu asjaajamise faktiliseks rewideerimiseks ja kontroleerimiseks. Asjatundjate ja rewidentide arwamised ja otsused antakse riigi ölikiwitööstuse juhatusel ja nõukogule teada ja esitatakse ühes juhatusel ja nõukogu seletustega kaubandus-tööstusministri kaudu Wabariigi Walitsusele teadmiseks ja otustamiseks.

Märkus: Riigi ölikiwitööstuse tegewus ei käi riigikontrolli eelkontrolli alla.“

Juhataja K. Wirma: (H ä ä l e t a t a k s e.) Sellega on § 25 näh-

tawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): Ettewõtte likwideerimine ja kestus. § 26. Riigi õlikiwitööstus lõpetatakse seadusandlisel teel, kusjuures selle likwideerimise kord kindlaks määratakse.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Sellega on § 26 nähtawa enamusega vastu wõetud. Sellega on see seadus II lugemisel vastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde. Et aruandjaid ülejäänud päewakorrapunktide kohta siin ei ole, siis ei saa neid arutada.

11. Järgmise koosoleku aja ja päewakorra määramine. Riigikogul tuleb ära otsustada järgmise koosoleku aeg ja päewakord.

Riigikogu esimees **J. Kuk**: Juhatuse nimel teen ettepaneku järgmist koosolekut ära pidada homme kell 10 e. l. Päewakord jääb niisuguseks, nagu ta Riigikogu liigetele kätte

jagatud on, kuna kahe wiimase punkti kohta on tarwis eriti otsustada, et nad wõiksid arutamisele tulla ilma kodukorras ettenähtud waheajata. Panen ette päewakorda wõtta vastu 11. punktist saadik nii nagu ta wälja jagatud, kuna 12. ja 13. punkt tuleks eriti otsustada

Juhataja **K. Wirma**: Selle ettepaneku kohta sõna ei soowita. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Enamusega on see ettepanek vastu wõetud. Panen hääletamisele ettepaneku, et need 2 seaduseelnõu, mis täna I lugemisel olid, saaks homsel koosolekul II lugemisele wõetud 12. ja 13. päewakorrapunkti all. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek vastu wõetud. (J. Wain (sd.): Kas need seadused siis nii kiired on?) See on tarwilik tööjaotamise suhtes, sest muidu langeks järgmiste koosolekute peale wäga palju tööd.

Päewakord on läbi. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 8.08 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **Joh. Kuk**.

Abiesimees **K. Wirma**.

Abisekretäär **W. Pezold**.